

Medialukutaito Suomessa. Kansalliset mediakasvatuslinjaukset

Sisällysluettelo

Esipuhe	2
Tiivistelmä.....	2
1. Johdanto	3
2. Visio	6
3. Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset	7
Tavoite 1. Kattava mediakasvatus	7
Tavoite 2. Laadukas mediakasvatus	8
Tavoite 3. Systemaattinen mediakasvatus	9
4. Taustaksi	10
4.1. Suomalaisen mediakasvatuksen vahvuudet.....	10
4.2. Mediakasvatuksen arvot ja periaatteet.....	11
4.3. Mediakasvatuksessa huomioon otettavia kehitystrendejä.....	12
4.4. Mediakasvatuksen haasteet.....	13
4.5. Mediakasvatuksen maisema	15
4.6. Erilaiset toimijat mediakasvatuksen kentällä	16
4.7. Mediakasvatus kansallisissa linjausasiakirjoissa.....	24
5. Linjausten toimeenpano valtionhallinnossa.....	25
6. Seuranta.....	26
Liite 1: Valmisteluprosessi.....	27
Lähteet.....	28

Esipuhe

[Tähän lisätään linjausten esipuhe]

Tiivistelmä

Medialukutaito Suomessa on vuonna 2019 julkaistu opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) medialukutaitopoliittikka ja mediakasvatuksen kansallinen linjausasiakirja. Asiakirja päivittää ja laajentaa aiempia, vuonna 2013 julkaistuja medialukutaidon kulttuuripoliittisia suuntaviivoja¹.

Päivittämistarpeen taustalla ovat vaikuttaneet erityisesti mediakulttuurissa tapahtuneet muutokset sekä mediakasvatuksen laajentuneet kohderyhmät. Myös pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmassa² mediataitojen tarve nostetaan esiin läpi elämänkaaren, aina lapsista senioreihin.

Mediakasvatuspolitiikan visiona on, että Suomessa jokaisen ihmisen mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan paranevat.

Suomalainen mediakasvatus on 2010-luvun aikana laajentunut voimakkaasti: medialukutaidon edistämisen tarve on tunnustettu yhä useammalla alalla ja erityisesti aikuisten mediakasvatukseen on saatu paljon uusia avauksia. Laaja toimijajoukko toteuttaa, kehittää ja tukee mediakasvatusta joko pääasiallisena tehtävänä tai osana muita tehtäviään. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI toimii alan asiantuntijaviranomaisena OKM:n hallinnonalalla.

Medialukutaito Suomessa -linjaukset pyrkivät selkeyttämään mediakasvatuksen toimijakenttää, ja kuvaamaan suomalaisen mediakasvatuksen vahvuuksia, arvoja ja periaatteita. Lisäksi nostetaan esiin kehittämiskohteita sekä niihin vaikuttavia yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja teknologisia kehitystrendejä.

Medialukutaitolinjaukset sisältävät kolme päätavoitetta, joiden mukaan Suomessa tehdään:

- kattavaa mediakasvatusta
- laadukasta mediakasvatusta sekä
- systemaattista mediakasvatusta.

Linjauksissa esitetään useita tavoitteiden saavuttamista tukevia toimenpide-ehdotuksia.

Medialukutaito Suomessa on tuotettu osana poikkihallinnollista mediapoliittista ohjelmaa. Vuonna 2018 Valtioneuvoston periaatepäätöksessä³ tuotiin esiin tarve päivittää medialukutaidon linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi helmikuussa 2019 KAVI:lle toimeksiannon linjausten päivittämisestä. KAVI toteutti linjausten valistelun yhteistyössä OKM:n kanssa ja sekä poikkihallinnollisessa ja -sektoriaalisessa yhteistyössä mediakasvatuksen alan toimijoiden kanssa.

¹ OKM (2013a). Hyvä medialukutaito: Suuntaviivat 2013–2016.

² Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelma. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

³ Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

Linjausten valmistelussa hyödynnettiin mediakasvatuksen nykytilaa ja tulevaisuutta koskevaa verkkokyselyä (n=60), tuloksia seitsemässä eri kaupungissa järjestetyistä mediakasvatuksen suunnittelutyöpajoista sekä professorihaastatteluja. Osana valmistelua tehtiin katsaus mediakasvatusta käsitteleviin linjausasiakirjoihin eri hallinnonaloilta.

Linjaukset tukevat mediakasvatuksen kehittämistyötä sekä toiminnan suunnittelua. Toimenpide-ehdotusten toteuttamiseen voivat osallistua ministeriöt, virastot, kunnat, järjestöt, yhdistykset, säätiöt ja yritykset sekä oppilaitokset. Mediakasvatuksen kansallisten linjausten toimeenpano edellyttää yhteistyötä ja keskustelua eri toimijoiden välillä.

1. Johdanto

Käsillä oleva ”Medialukutaito Suomessa. Kansalliset mediakasvatuslinjaukset” on Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä laatima ja opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema kansallinen linjausasiakirja. Linjausten kohderyhmänä ovat laajasti medialukutaitoa ja mediakasvatusta edistävät, tukevat, tutkivat ja toteuttavat toimijat kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Linjaukset on valmisteltu vuoden 2019 aikana poikkihallinnollisesti ja laajassa sidosryhmäyhteistyössä.

Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmassa⁴ medialukutaidon edistäminen liittyy lasten ja nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemiseen yhteiskunnassa sekä väärän tiedon leviämisen ehkäisyyn. Lisäksi lapsia tulee auttaa suojautumaan ja käsittelemään verkossa kohtaamiaan ongelmia. Tämän lisäksi ikäihmisten kykyä käyttää sähköisiä palveluita tulee edistää. Medialukutaidon merkitys on nostettu aiempaa voimakkaammin esiin myös Euroopan Unionin tasolle, sillä ensimmäistä kertaa direktiivitasolla (2018/1808 EU) on asetettu jäsenvaltioille velvoite medialukutaidon edistämiseen.

Medialukutaito nähdään yhä useammin osana kaikille kuuluvia kansalaistaitoja. Yhteiskunnalliset kysymykset esimerkiksi mobiilin mediateknologian arkea läpäisevästä läsnäolosta, sosiaalisesta polarisaatiosta, palveluiden digitalisoitumisesta, ilmastonmuutoksesta sekä disinformaatiosta ja propagandasta ovat myös alleviivanneet medialukutaitojen tärkeyttä nyky-yhteiskunnassa. Julkisessa keskustelussa medialukutaidolle asetetaan jopa kohtuuttomia odotuksia ja sen toivotaan ratkaisevan monimutkaisia yhteiskunnallisia ongelmia. On tärkeä osata rajata odotuksia ja priorisoida toimintaa. Parhaimmillaankin mediakasvatus on vain osa positiivista kehitystä, eikä se tee tarpeettomaksi muita yhteiskunnallisia toimenpiteitä ja rakenteita.

Yhteistyön merkitys korostuu mediataitojen tarpeen levitessä yhä laajemmin osaksi arkielämää. Yksikään mediakasvatusorganisaatio tai -toiminta ei sellaisenaan vastaa jokaisen ihmisen tarpeisiin. Jotta toimintaa voidaan mielekkäästi laajentaa, tarvitaan oman asiantuntemuksen rajojen tuntemusta sekä taitoa verkostoitua muiden toimialojen kanssa. Käsillä olevat linjaukset pyrkivätkin korostamaan yhteistyön

⁴ Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelma. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

tärkeyttä sekä tukemaan prosesseja, joissa mediakasvattajat tarjoavat rohkeasti asiantuntemustaan monialaiseen ja poikkisektoriseen yhteistyöhön, jonka tavoitteena ihmisten medialukutaidon kehittäminen.

Sekä medialukutaito että mediakasvatus käsitetään linjauksissa laajasti. Medialukutaito kattaa kaikenlaiset median parissa toimimisen taidot ja mediaan liittyvän ymmärryksen sekä oman mediatuottamisen taidot⁵. Mediakasvatus sen sijaan kohdistuu kaikenlaisiin medioihin ja medialukutaitoihin sekä kaikkiin kohderyhmiin, niin lapsiin, nuoriin kuin aikuisiinkin⁶. Kasvatuksella viitataan tässä yhteydessä sellaiseen suunnitelmalliseen toimintaan, jonka tavoitteena on lisätä medialukutaitoa⁷. Medialukutaidon edistäminen nähdään laajasti ja se kattaa sekä välittömän vuorovaikutuksen, esimerkiksi kouluopetuksen, että yleisen tietoisuuden lisäämisen esimerkiksi viestinnän kautta. Mediakasvattajat toteuttavat kasvatustehtäväänsä sekä suoraan toimintaan osallistuvien kanssa että välillisesti, esimerkiksi täydennyskouluttamalla eri alojen ammattilaisia tai tukemalla vanhempia ja muita kotikasvattajia mediakasvatuksessa. Ammattilaisten kouluttaminen onkin yksi keskeisistä mediakasvatuksen edistämisen kysymyksistä, ja muun muassa mediakasvatuksen laajempaa huomioimista opettajien koulutuksessa on peräänkuulutettu jo pitkään⁸.

Edellinen kansallinen medialukutaitopolitiikka oli kulttuuripoliittinen ”Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013–2016” -asiakirja, jonka päivitys käsillä olevat linjaukset ovat. Linjausten päivitystarve todettiin vuonna 2018 Valtioneuvoston periaatepäätöksessä mediapoliittisesta ohjelmasta⁹. Päivitystarpeen taustalla vaikuttivat mm. muutokset mediakulttuurissa¹⁰. Esimerkiksi mobiili mediankäyttö on viime vuosina yleistynyt huomattavasti, samoin televisiosisältöjen katselu tilausohjelmalveluista ja pelisisältöjen katselu suoratoistopalveluista. On kuitenkin huomioitava, että vaikka mediakulttuuri muuttuu jatkuvasti, eivät perinteisemmät median käytön tavat, kuten radion kuuntelu, elokuvissa käyminen tai lehtien lukeminen ole kadonneet. Mediakasvatuksessa onkin huomioitava yhä laajemmin ihmisten monipuolistunut mediankäyttö.

Mediapoliittisen ohjelman yhteydessä todettiin myös tarve laajentaa mediakasvatusta uusille kohderyhmille, joista nimettiin aikuiset ja erityisryhmät. Keskeisin muutos linjausten päivityksessä onkin se, että ne kohdistuvat nyt tasavertaisesti kaikkiin ja kaikenikäisiin ihmisiin Suomessa. Kohderyhmien laajetessa mediakasvattajilta tarvitaan uudenlaista mielikuvitusta ja luovuutta. Yhdessä on ratkaistava, kuinka mediakasvatustoiminta tehdään niin houkuttelevaksi ja avoimeksi, että se tavoittaa nekin ryhmät, jotka eivät ole oppivelvollisia tai joilla on oppimiseen liittyviä haasteita. Samalla lasten ja nuorten mediakasvatuksen edistäminen on edelleen vähintään yhtä tärkeää ja ajankohtaista kuin ennenkin. Yhteistyötaitojen lisäksi toimijoilta tarvitaan vahvaa omien alojen erityisosaamista.

Medialukutaito Suomessa -linjaukset tekevät näkyväksi niiden laatimiseen osallistuneiden tahojen käsitystä suomalaisesta mediakasvatuksesta, sen tavoitteista sekä tavoitteiden saavuttamista edistävistä toimenpiteistä. Lisäksi asiakirjaa voidaan hyödyntää hahmotettaessa mediakasvatuksen moniulotteisuutta

⁵ Martens (2010); Potter (2013); Palsa & Ruokamo (2015).

⁶ ks. esim. Mertala & Salomaa (2016); Tuominen, ym. (2016); Rasi, ym. (2016).

⁷ Buckingham (2019); Kupiainen & Sintonen (2009).

⁸ Ruokamo, Kotilainen & Kupiainen (2016).

⁹ Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

¹⁰ Ala-Fossi, ym. (2018).

ja siihen liittyviä erilaisia näkemyksiä sekä tukena oppimateriaaleissa, toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä, mediakasvatuksen tavoitteidenasettelussa sekä rahoitusta haettaessa.

Suomessa medialukutaitoa ja mediakasvatusta on edistetty laajasti eri sektoreilla¹¹. Kansalliset mediakasvatuslinjaukset ovat nimensä mukaisesti toimialaa koko Suomessa ohjaavat suuntaviivat. Lisäksi tarvitaan mediakasvatuksen huomioivia yksityiskohtaisemmin käytännön toimia ohjaavia alakohtaisia linjauksia, kuten opetussuunnitelmat tai kirjastopolitiikka. Käsillä olevien linjausten tarkoituksena on olla apuna, kun kehitetään mediakasvatusta ja medialukutaitoa Suomessa. Visiona on, että vahvan mediakasvatustyön tuloksena Suomessa jokaisen ihmisen mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan paranevat.

UOMMO

¹¹ Ks. esim. Palsa & Salomaa (2016).

2. Visio

Suomessa kaikkien ihmisten mahdollisuudet kehittää medialukutaitoaan ovat parantuneet.

Medialukutaitoja edistetään ja tuetaan laadukkaan, systemaattisen ja kattavan mediakasvatuksen avulla. Merkityksellistä, hyvää elämää edistävät laaja-alaiset medialukutaidot nähdään kaikille kuuluvina kansalaistaitoina.

Mediakasvatus on Suomessa ajankohtaista, tarkoituksenmukaista ja ammatillisesti korkeatasoista. Pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen resursointi tukee osaamisen ja tiedon kertymistä, toiminnan kehittämistä ja mediakasvatuksen aseman vakiintumista. Käytännön mediakasvatustoiminta on tavoitteellista, eettistä ja kestävä. Monipuolista mediakasvatusta suunnitellaan, toteutetaan ja kehitetään monen eri tahon toimesta ja laaja-alaisessa yhteistyössä.

3. Tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Tavoite 1. Kattava mediakasvatus

Suomessa toteutetaan sisällöllisesti, näkökulmiltaan, kohderyhmiltään sekä maantieteellisesti kattavaa mediakasvatusta.

Laaja-alainen ja merkityksellinen medialukutaito kuuluu kaikille. Tavoitteena on, että Suomessa tehdään eri kohderyhmät, aiheet ja näkökulmat huomioivaa sekä maantieteellisesti kattavaa mediakasvatusta monipuolisesti eri tekijöiden toimesta. Omiin vahvuuksiinsa luottavat mediakasvattajat tekevät tavoitteellista yhteistyötä. Mediakasvatuksen suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa tiedostetaan kohderyhmien moninaisuus sekä paikallinen erityisyys.

Tavoitteen toteutumista tukevat seuraavat toimenpiteet:

- **Mediakasvatuksessa huomioidaan laajasti eri aihepiirit.** Mediakasvatuksessa huomioidaan kattavasti eri mediat, niiden käyttö ja merkitys ihmisten elämässä ja yhteiskunnassa. Luodaan tilaa keskustelulle mediakasvatuksen sisällöistä sekä tehdään yhteistyötä muiden toimialojen asiantuntijoiden ja kansalaisten kanssa merkityksellisten sisältöjen ja eri lähestymistapojen tunnistamisessa.
- **Mediakasvatusta suunnitetaan erilaisille ryhmille.** Medialukutaidot nähdään kansalaistaitoina. Pyritään siihen, että kaikkien kansalaisten mahdollisuudet medialukutaidon kehittämiseen paranevat. Uusia toimenpiteitä suunnitellaan ja aiempia jatkokehitetään huomioimalla samalla kohderyhmien moninaisuus sekä intersektionaalisuus.
- **Verkostotyötä kehitetään.** Perustetaan, ylläpidetään ja kehitetään verkostoja mediakasvatustyön tueksi. Tehdään tarkoituksenmukaista yhteistyötä myös muiden toimialojen verkostoissa.
- **Hyödynnetään digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia.** Mediakasvatuksen toteuttamisessa, kehittämisessä ja verkostoitumisessa hyödynnetään digitaalisen median tuomia mahdollisuuksia, kuten verkkokoulutuksia, etäyhteyksiä, avoimia arkistoja ja kokoelmia.
- **Kehitetään paikallista ja alueellista mediakasvatustyötä.** Mediakasvatusta toteutetaan myös paikalliset erityisyydet huomioon ottaen. Hyödynnetään systemaattisesti paikallisia kumppanuuksia, vahvuusalueita ja rahoituslähteitä. Tutustutaan oman alueen mediakasvatustyöhön ja ohjataan tarvittaessa ihmisiä muiden toimijoiden mediakasvatuspalveluiden pariin.
- **Mediakasvatuksen viestintää kehitetään.** Kehitetään viestintää ja tiedonkulkua mediakasvatuksen alalla. Eri yhteisöjen ja kohderyhmien tietoisuutta mediakasvatuksesta, sen merkityksestä ja siihen liittyvistä palveluista edistetään.
- **Mediakasvatustyössä hyödynnetään toimijoiden vahvuuksia.** Tiedostetaan, että mediakasvatusta toteutetaan eri organisaatioissa sekä päätyönä että osana muuta toimintaa. Lisäksi monissa organisaatioissa tehdään mediakasvatukseen liittyvää tai sitä tukevaa työtä. Eri toimijat arvioivat ja tekevät näkyväksi omia vahvuusalueitaan ja kehittävät mediakasvatustoimintaa niiden pohjalta.
- **Mediakasvatustoiminnan tuloksia jaetaan avoimesti.** Mediakasvatuksessa suositetaan avoimia Creative Commons -lisensoituja aineistoja sekä julkaistaan omia mediakasvatustamateriaaleja avoimin lisenssein. Erityisesti julkisella rahoituksella toteutetussa mediakasvatuksessa kiinnitetään huomiota lopputuloksen laajaan käytettävyyteen.

Tavoite 2. Laadukas mediakasvatus

Suomessa toteutetaan laadukasta ja merkityksellistä mediakasvatusta. Mediakasvatuksen laatua arvioidaan ja kehitetään.

Medialukutaitoja kehitetään parhaiten laadukkaan mediakasvatuksen avulla. Mediakasvatus on Suomessa ajankohtaista, tavoitteellista ja tarkoituksenmukaista. Mediakasvatustoiminta on eettistä, kestävä ja vaikuttavaa. Mediakasvatuksen laatua kehitetään itsearvioiden ja yhteistyössä myös yli toimialarajojen. Laadun kehittämistä tarkastellaan laaja-alaisesti eri näkökulmista.

Tavoitteen toteutumista tukevat seuraavat toimenpiteet:

- **Mediakasvatus on tutkimusperustaista.** Mediakasvatustoimintaa kehitetään, suunnitellaan ja toteutetaan mahdollisuuksien mukaan tutkimusperustaisesti. Kotimaista ja kansainvälistä mediakasvatuksen tutkimustietoa levitetään julkaisujen tuottamisen, tutkimuksen popularisoinnin ja tiedottamisen sekä koulutusten ja muiden tilaisuuksien avulla.
- **Mediakasvatusosaamista kehitetään.** Pyritään tunnistamaan keskeisiä mediakasvatuksen osaamistarpeita eri alojen ammattilaisten työssä. Osaamista kehitetään systemaattisella perus- ja täydennyskoulutuksella. Täydennyskoulutuksissa pyritään suosimaan erityisesti pitkäkestoista, työn arkeen kytkeytyvää kehittämistä. Uusia ja innovatiivisia koulutusmahdollisuuksia kehitetään vastaamaan erilaisiin osaamistarpeisiin.
- **Mediakasvatuksen arviointia kehitetään.** Kehitetään mediakasvatustoiminnan arviointikäytäntöjä ja kehitetään toimintaa arvioinnin perusteella. Edistetään oman ammatillisen toiminnan itsearviointia.
- **Mediakasvatusta tehdään yhdessä ja kasvatettavia arvostaen.** Mediakasvatusta suunniteltaessa, kehitettäessä ja toteutettaessa kohderyhmiin kuuluvat ihmiset voivat mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa toimintaan, sen tavoitteisiin, sisältöön ja käytännön toteutukseen. Kasvatuksen kohderyhmiin suhtaudutaan arvostavasti.
- **Mediakasvatuksessa tehdään kansainvälistä yhteistyötä.** Kehitetään mediakasvatuksen laatua kansainvälisessä yhteistyössä. Seurataan alan kansainvälistä kehitystä ja tutkimusta sekä tehdään tarkoituksenmukaista yhteistyötä pohjoismaisella, eurooppalaisella ja maailmanlaajuisella tasolla. Suomalaista mediakasvatusta tehdään näkyväksi maailmalla verkostoitumisen, yhteistyön ja tiedottamisen avulla.
- **Mediakasvatuksen tavoitteellisuutta ja toimintatapoja kehitetään.** Laadukas mediakasvatus on tavoitteellista työtä. Mediakasvatustyön tavoitteenasettelua, sisältöjä ja toimintatapoja kehitetään. Tietoa toimintamalleista ja toimintatavoista jaetaan mediakasvatusyhteisön kesken esimerkiksi verkostoissa, koulutuksissa ja tiedottamalla. Onnistumisten lisäksi myös epäonnistumiset nähdään arvokkaina oppimiskokemuksina, joista yhteisö voi oppia.
- **Mediakasvatuksen arvopohja näkyy toiminnassa.** Mediakasvatustyön yhteinen arvopohja rakentuu erityisesti kansainvälisille ihmisoikeussopimuksille, mutta sitä toteutetaan lisäksi toimiala- ja myös organisaatiokohtaiset arvot huomioiden. Mediakasvatuksen arvolähtökohdista keskustellaan avoimesti ja arvojen merkitys toiminnalle tiedostetaan.

- **Mediakasvatus on ajankohtaista ja relevanttia.** Mediakasvatustyössä seurataan ja otetaan huomioon maailman, yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksia ja kehitystrendejä, ja otetaan ne toiminnassa huomioon.

Tavoite 3. Systemaattinen mediakasvatus

Suomessa toteutetaan systemaattista ja pitkäjänteistä mediakasvatusta.

Mediakasvatuksen systemaattisuutta kehitetään toiminnan suunnitelmallisuudella, johtamisella sekä resurssien tarkoituksenmukaisella kohdentamisella. Pitkäjänteinen ja linjakas mediakasvatus mahdollistaa osaamisen kertymisen, toiminnan kehittämisen ja sen aseman vakiintumisen. Suunnitelmallisuus auttaa huomioimaan monipuolisesti mediakasvatuksen aihealueita sekä tavoittamaan mediakasvatuksen kohderyhmiä kattavasti.

Tavoitteen toteutumista tukevat seuraavat toimenpiteet:

- **Mediakasvatuksen tietopohjaa vahvistetaan.** Mediakasvatuksen tietopohjaa vahvistetaan akateemisella tutkimuksella sekä muiden toimijoiden tuottamilla selvityksillä. Tiedon tarpeista käydään keskustelua tutkijoiden, rahoittajien ja käytännön toimijoiden kesken.
- **Mediakasvatuksen rahoituspohjaa vahvistetaan ja monipuolistetaan.** Kehitetään mediakasvatuksen rahoitusta pitkäjänteistä työtä tukevaksi. Hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan kansainvälisiä, valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia rahoituslähteitä sekä kartoitetaan mediakasvatuksellisten toimien rahoitusmahdollisuuksia monialaisesti. Pitkäjänteinen mediakasvatus pyritään varmistamaan riittävällä resursoinnilla organisaatioissa.
- **Mediakasvatuksen suunnitelmallisuutta kehitetään.** Pilotoidaan, kehitetään ja tuetaan mediakasvatussuunnitelmien tekemistä valtakunnallisesti, alueellisesti, paikallisesti sekä organisaatiotasolla. Mediakasvatussuunnitelmat voivat olla toimialakohtaisia tai toimialarajat ylittäviä.
- **Mediakasvatuksen johtamista kehitetään.** Kehitetään mediakasvatuksen johtamista toiminnan eri tasoilla. Tuotetaan tietoa kehittämisen tueksi.
- **Mediakasvatuksessa otetaan huomioon olemassa olevat rakenteet.** Mediakasvatusta on toteutettu pitkään ja kenttä on monipuolinen. Mediakasvatustoimintaa suunniteltaessa ja rahoitettaessa otetaan huomioon olemassa olevat rakenteet, resurssit, toimijat ja verkostot. Uusia mediakasvatuksellisia toimia pyritään alusta asti kehittämään osana jo olemassa olevia rakenteita toiminnan pysyvyyden turvaamiseksi.
- **Mediakasvatustyötä mallinnetaan.** Kuvailaan mediakasvatustyötä, sen kehittämistä ja arviointia jaettaviksi toimintamalleiksi. Hyödynnetään ja kehitetään edelleen olemassa olevia mediakasvatuksen malleja.

4. Taustaksi

Mediakasvatuslinjausten valmistelua varten kerättiin näkemyksiä mediakasvatustoimijoilta avoimella verkkokyselyllä, paikallisissa suunnittelutyöpajoissa ja mediakasvatuksen professoreja haastatteleamalla.

Tämän luvun kappaleet mediakasvatuksen vahvuuksista, huomioon otettavista tulevaisuuden trendeistä ja haasteista sekä mediakasvatuksen arvoista ja periaatteista ovat kooste näissä aineistoissa esitetyistä näkemyksistä. Vastaaajien suuren määrän ja erilaisten työtehtävien sekä -kokemusten laaja-alaisuuden vuoksi esiin nostetut asiat voivat olla keskenään ristiriitaisia. Koska tarkoituksena on kuvata toimialan nykytilaa ja tulevaisuutta, monipuolisuus nähdään rikkautena eikä aineistoa ole lähdetty yhdenmukaistamaan. Eri näkökulmat ja mielipiteet ilmentävät mediakasvatuksen työn koettua todellisuutta: kehittämistarpeita on erilaisia ja eritasoisia. Tämä on tärkeä huomioida mediakasvatuksen toimialaa kehitettäessä.

4.1. Suomalaisen mediakasvatuksen vahvuudet

Mediakasvatus on moninaista ja sitä on laajalti tarjolla. Mediakasvatusta toteuttavat, edistävät ja kehittävät monet toimijat eri puolilla maata. Laaja toimijakenttä tukee eri medioiden, kohderyhmien ja kasvatustavoitteiden huomioimista. Monialaista yhteistyötä rakennetaan aktiivisesti. Mediakasvatuksessa on kehitetty ja tuotettu runsaasti tietoa sekä käytännön kasvatustoimintaa tukevia oppimateriaaleja ja muita vapaasti käytettäviä resursseja, esimerkiksi oppaita, käsikirjoja, toimintamalleja, pelejä ja videoita.

Mediakasvatuksella on vahva perinne. Mediakasvatusta on Suomessa tehty ainakin 1950-luvulta saakka. Toimintaa on kutsuttu eri aikoina esimerkiksi joukkotiedotuskasvatuksen, viestintäkasvatuksen ja audiovisuaalisen kasvatuksen nimikkeillä, mutta tavoitteissa ja käytännön toimenpiteissä on nähtävissä selkeitä yhteneväisyyksiä. Osalla toimijoista on jo vuosikymmenten perinteet mediakasvatuksessa.

Mediakasvatuksen asema tunnustetaan kansallisissa linjauksissa ja sitä rahoitetaan. Mediakasvatus on ollut osa eri hallinnonalojen asiakirjoja jo pitkään. Mediakasvatus on osa eri kasvatusta- ja koulutusasteiden opetussuunnitelmia. Samoin esimerkiksi laki yleisistä kirjastoista luo hyvät puitteet mediakasvatuksen toteuttamiseen. Mediakasvatusta on tuettu jo pitkään sekä julkisista että yksityisistä varoista. Kansallisella audiovisuaalisella instituutilla on viranomaisena lakisääteinen tehtävä edistää mediakasvatusta.

Mediakasvatusosaamista on paljon. Mediakasvatukselliset taidot kuuluvat osaksi useiden eri ammattialojen peruskoulutusta, ja alan koulutusta tarjotaan suomalaisissa yliopistoissa pää- ja sivuaineena sekä yksittäisinä kursseina. Suomessa mediakasvatusta toteuttavat eri alojen ammattilaiset ovat pääosin korkeasti koulutettuja. Moni organisaatio tarjoaa mediakasvatuksen täydennyskoulutusta sekä tuottaa ammatillista kehittymistä tukevia materiaaleja. Mediakasvatustyön pitkät perinteet ovat myös tuottaneet käytännön kautta paljon osaamista.

Mediakasvatuksen merkitys tiedostetaan ja yhteiskunta tarjoaa sille hyvät puitteet. Mediakasvatuksen merkitys tiedostetaan ja medialukutaidon edistämistä arvostetaan. Mediakasvatuksesta keskustellaan ja

aihe on usein esillä julkisessa keskustelussa. Mediakasvatusta tukevat monet laajemmat suomalaisen yhteiskunnan vahvuudet, kuten vahva sananvapaus ja luottamus tiedotusvälineisiin. Suomessa suhtaudutaan myönteisesti mediaan ja teknologiaan ja käytetään mediaa paljon. Suomalainen mediakasvatus tunnetaan myös kansainvälisesti.

4.2. Mediakasvatuksen arvot ja periaatteet

Mediakasvatustyö - niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla - perustuu ihmisoikeuksien ja ympäristön kunnioittamiseen. Suomalainen mediakasvatus pohjautuu YK:n ihmisoikeusjulistukseen sekä lasten ja nuorten osalta erityisesti lapsen oikeuksien sopimukseen. Mediakasvatusta toteutetaan toimialakohtaisten arvopohjien mukaisesti.

Mediakasvatustoiminnassa on tunnistettavissa myös monia laajasti jaettuja arvoja ja periaatteita. Seuraavat teemat pohjautuvat linjausvalmistelussa toteutetun verkkokyselyn tuloksiin. Tulosten perusteella suomalainen mediakasvatustyö pohjautuu esimerkiksi seuraaviin arvoihin ja periaatteisiin:

Sivistys, ihmisyyt ja eettisyys. Sivistyksellisyys, ihmisyyt ja eettisyys ohjaavat mediakasvatustoimintaa. Mediakasvatus on kriittistä ja luovaa toimintaa, joka pyrkii antamaan tilaa laaja-alaisesti erilaisille toimijuuksille. Tämä tukee yhteiskunnallista ja sosiaalista osallistumista ja aktiivista kansalaisuutta. Mediakasvatus on luotettavaa ja riippumatonta, ja se perustuu tietoon.

Moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Moninaisuus on yksi mediakasvatusta kuvaavista piirteistä ja se on myös yksi kentän ja toiminnan vahvuus. Moninäkökulmaisuus ja toimijoiden paljous mahdollistavat mediakasvatuksen eri ulottuvuuksien huomioimisen, toiminnan suuntaamisen eri ihmisille sekä keskustelemaan yhteistyökulttuurin.

Media tarjoaa paljon erilaisia mahdollisuuksia ihmisille. Mediakasvatuksen avulla voidaan edistää ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia medialukutaitojen edistämiseen. Mediakasvatuksen tasa-arvoisuus liittyy muun muassa ihmisyyteen sekä toiminnan alueelliseen, koulutukselliseen ja elinikäiseen yhdenvertaisuuteen. Yhdenvertaisuutta edistävä mediakasvatus kunnioittaa kulttuurista moninaisuutta ja ihmisten ainutkertaisuutta.

Mediakasvatus pohjautuu sanan-, mielipiteen-, ilmaisun-, ajattelun- ja toiminnan vapauteen mutta sen avulla kyseisiä tavoitteita myös edistetään. Sananvapauteen kuuluu myös vastuu, vastuullinen toiminta ja käyttäytyminen sekä sananvapautta rajoittavan vihapuheen vastustaminen.

Mediakasvatus toimintana on lähtökohtaisesti monipuolista. Yhtä ja oikeaa tapaa toteuttaa mediakasvatusta ei ole, vaan toimintaan vaikuttavat esimerkiksi osallistuvat ihmiset, toiminnan tavoitteet sekä toimintaympäristö. Mediakasvatus voi luonteeltaan olla opastavaa, omaehtoiseen opiskeluun ja itse tekemiseen kannustavaa, mahdollistavaa, ihmislähtöistä, pelillistävää, positiivista, myönteistä ja kannustavaa. Mediakasvatusta voidaan toteuttaa yksin tai yhteistyössä. Mediakasvatus voi olla keskustelemaa, dialogista ja yhteisöllistä eri toimijat laajasti yhteen kokoavaa toimintaa.

Kestävä kehitys ja tulevaisuus. Media koko laajuudessaan liittyy erilaisiin yhteiskunnallisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin, jotka ovat osa ympäröivää maailmaa. Mediakasvatuksessa kiinnitetään huomiota laaja-alaisesti kestäviin ja vastuullisiin toimintatapoihin.

Mediakasvatus tapahtuu tietyssä historiallisessa hetkessä ja tilanteessa. Mediakasvatuksellisen itsearvioinnin, yhteistyön ja ympäröivän maailman seuraamisen avulla voidaan edistää ajantasaista ja relevanttia mediakasvatusta, joka huomioi yhteiskunnassa ja ympäristössä tapahtuvat kehitystrendit ja osallistuu niihin myös itse vaikuttamalla. Ajantasainen toiminta ja tulevaisuuteen suuntaava näkökulma mahdollistavat mediakasvatuksen edelläkävijyyden.

4.3. Mediakasvatuksessa huomioon otettavia kehitystrendejä

Mediakasvatukseen liittyy monia kulttuurisia, yhteiskunnallisia trendejä, jotka ovat tärkeitä ottaa huomioon. Tämä voi tarkoittaa toiminnan ja tavoitteiden uudelleenarvioinnin tarvetta, toiminnan uudelleen suuntaamista ja toimintatapojen kehittämistä, mediakasvatuksen kentän laajentumista, osaamisen kehittämistä ja uusien yhteistyökumppanuuksien luomista.

Teknologia kehittyy. Laaja-alaisen digitalisaation myötä monet palvelut edelleen sähköistyvät ja siirtyvät verkkoon. Teknologisen kehityksen myötä saatavissa olevan informaation määrä kasvaa edelleen ja sen laatu moninaistuu. Tiedon saatavuuden ja määrän myötä tiedon luotettavuuden arviointi on entistä tärkeämpää. Kehittyvä tekoäly, datafikaatio¹², algoritmit, lisätty- ja virtuaalidellisuus sekä robotisaatio tuovat uusia kysymyksiä mediakasvatukselle. Mediateknologioiden kehitys tuo monia uusia mahdollisuuksia liittyen liikkuvaan kuvaan, puheentunnistukseen, tiedonjakamiseen ja erilaisille viraleille ilmiöille. Mediakasvatuksessa on tärkeä tiedostaa teknologisen kehityksen tuomat mahdollisuudet mediamanipulaatiolle kuva-, video ja äänimuokkausten myötä. Medialaitteiden kehitys moninaistaa käytettävissä olevaa laitekantaa ja tekee mahdolliseksi uusien materiaalien käytön, esimerkiksi nanoteknologiat. Medioiden erilaiset käyttötavat sekä myös niiden käyttämättömyys ovat mediakasvatuksessa huomioitavia trendejä.

Ihmisten median käyttö muuttuu. Mediamaiseman laajuuden myötä myös median käyttöön liittyy erilaisia mediakasvatuksessa huomioitavia trendejä. Muutokset liittyvät esimerkiksi sosiaaliseen mediaan, pelaamiseen, pelillisyyteen sekä e-urheiluun. Videoilla on mediakulttuurissa kasvava rooli. Äänikirjojen suosio on myös kasvussa. Median käyttöön liittyvä hyvinvoinnin näkökulma on yksi mediakasvatuksen kannalta oleellinen trendi. Tähän liittyy ihmisten oma tietoisuus medioiden käytöstä, keskustelu ruutuajasta sekä muu mediaan liittyvä ongelma- ja huolipuhe. Mediavälitteinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys ovat myös hyvinvointiin liittyviä teemoja mediakasvatuksessa. Yksi kehitystrendi on mediamaiseman muutokseen, median kehitykseen ja käyttötapoihin liittyvä muutoksen nopeus. Esimerkiksi nuorten mediankäyttö voi muuttua nopeasti, erilaiset ilmiöt voivat leimahtaa ja levitä nopeasti, mutta trendit voivat olla myös hajanaisia erilaisten mediankäyttötapojen myötä. Median käytöstä on tunnistettavissa myös yksilöllistymiseen ja identiteetteihin liittyviä kehityskulkuja. Laajemman julkisuuden sijaan moni käyttää mediaa tarkemmin kohdennetummin ja yksityisyydestä huolehtien esimerkiksi keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Median laajuuden myötä median käyttötavat moninaistuvat, mikä voi vaikuttaa mediakulttuurin pirstaloitumiseen.

¹² Datafikaation perusajatus on, että yhä suurempi osa ihmisten toiminnasta on muutettavissa tietokoneen käsiteltävissä olevaksi digitaaliseksi ja määrälliseksi dataksi (ks. esim. Couldry & Mejias 2019).

Mediakasvatuksen osaamistarpeet muuttuvat. Mediakentän muuttumisen ja laajentumisen myötä myös mediaan liittyvä osaaminen moninaistuu. Erilaisten medialukutaitojen lisäksi mediakasvatuksessa on hyvä huomioida myös muita erilaisia lukutaitoja, esimerkiksi perinteinen tekstinlukutaito, digitaalinen lukutaito ja monilukutaito. Näihin liittyen voi olla erilaisia osaamiseroja ihmisten välillä. Esimerkiksi koulutus- ja mediankäyttöhistorioiden vuoksi eri sukupolvien välillä on eroja medialukutaitoihin liittyvässä osaamisessa. Mediaan liittyä myös monia muita erilaisia taitoja, kuten erilaisia tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja, empatiataitoja ja etiikkaan ja moraaliin liittyvää osaamista. Mediakasvatuksellisista teemoista trendeinä voidaan edelleen pitää mediakriittisyyttä, lähteiden arviointia ja erilaisten tarkoituserien tunnistamista sekä median tuntemusta. Kysymyksiä mediakasvatukselle asettavat lisäksi negatiiviset osaamiseen liittyvät kehityskulut, kuten tieteenvastaisuus sekä epäluottamus mediaan. Turvallisuuteen liittyviä trendejä ovat huomion kiinnittäminen tietoturvaan ja yksityisyyteen, kyberturvallisuuteen sekä grooming-ilmioon. Muut osaamiseen liittyvät trendit liittyvät esimerkiksi ohjelmointiin, visuaalisuuden kasvavaan merkitykseen, viestintäkulttuuriseen osaamiseen sekä elokuvakasvatukseen. Mediakasvatukselliset trendit liittyvät lisäksi digitaaliseen ja elinikäiseen oppimiseen sekä vertaisoppimiseen, mediakasvatuksen kohderyhmien laajentumiseen sekä käsitteistön moninaistumiseen.

Yhteiskunnan ja kulttuurin muutokset vaikuttavat myös mediakasvatuksessa. Mediakasvatukseen liittyy monia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia trendejä. Kansainvälisen mediakulttuurin myötä globalisaatio on aiempaa tärkeämpää ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Väestön ikääntyminen vaikuttaa mediakasvatuksen kohderyhmiin ja teemoihin. Ilmastomuutos vaikuttaa mediakasvatuksen teemojen lisäksi esimerkiksi mediavälineiden valintaan ja kestävän kehityksen mukaiseen toimintaan. Mediakasvatuksessa on hyvä tiedostaa yhteiskunnallinen jakautuminen ja eriarvoistuminen sekä mielipiteiden eriytyminen. Vihapuhe ja mediahäirintä vaikuttavat mediakulttuuriin sekä yhteiskunnalliseen toimintaan ja ne on hyvä ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Kansalaisvaikuttaminen, aktiivinen osallistuminen ja itsetekeminen ovat myös tunnistettuja yhteiskunnallisia trendejä.

4.4. Mediakasvatuksen haasteet

Mediakasvatukselle ei ole riittävästi resursseja. Mediakasvatuksen toteuttamista estää usein resurssien puute. Tämä vaikuttaa toiminnan järjestämiseen, henkilöstön palkkaamiseen, työajan kohdentamiseen, välineiden ja materiaalien hankintaan, osaamisen kehittämiseen ja matkustamiseen. Ulkopuoliseen rahoitukseen ja erityisesti lyhytaikaiseen hankerahoitukseen turvautuminen tuo toimintaan lyhytjänteisyyttä, katkonaisuutta ja epävarmuutta. Tämä vaikuttaa osaltaan kentän sirpaleisuuteen.

Resurssipulaan voidaan vaikuttaa lisäämällä saatavilla olevaa rahoitusta esimerkiksi kasvattamalla avustusmäärärahoja ja tukemalla perusrahoitusta. Uusia rahoitusvaihtoehtoja voi etsiä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Resursseja voidaan lisätä myös budjetoimalla ja osoittamalla resursseja mediakasvatustyöhön. Resursseja voidaan jakaa yhteistyöllä.

Yhteistyötä, koordinaatiota ja verkostoja on mediakasvatuksessa liian vähän. Mediakasvatuksen kenttä on toimijoiltaan moninainen ja mediakasvatustyö on myös erilaisia eri puolilla Suomea. Maantieteellinen hajanaisuus ja painottuminen tuo omat haasteensa yhteistyön aktiiviselle toteuttamiselle. Yhteistyön, koordinaation ja verkostotyön kehittämisen avulla voitaisiin tehdä vaikuttavampaa työtä,

kehittää toimintaa, huomioida mediakasvatuksen eri näkökulmat, välttää työn päällekkäisyys sekä tehdä näkyväksi laajemmin paikallista mediakasvatuksen tarjontaa.

Yhteistyön avulla voidaan löytää uusia mahdollisuuksia toiminnan takaamiseksi ja jatkuvuuden turvaamiseksi. Yhteistyötä ja verkostoja voidaan lisätä tavoitteellisella toiminnalla, tietoa jakamalla yli toimialarajojen, yhteisillä tapaamisilla ja tilaisuuksilla. Digitaaliset työkalut tukevat verkostotyötä tuomalla uusia mahdollisuuksia tiedonvälitykseen ja vuorovaikutukseen.

Mediakasvatuksen osaamisessa on puutteita. Mediakulttuurin kehityksen myötä mediakasvatuksen osaamisvaateet myös muuttuvat. Mediakasvatuksen kenttä on aiheiltaan ja näkökulmiltaan laaja. Puutteet osaamisessa voi vaikuttaa tietyistä teemoista, aiheista ja näkökulmista annettavaan mediakasvatukseen sekä rajata sen laajuutta myös kohderyhmien näkökulmista. Osaaminen ja tieto ei myöskään kulje välttämättä organisaatio- tai toimialarajojen yli.

Eri alojen ammattilaisten mediakasvatusosaamisesta voidaan huolehtia ajankohtaisella, systemaattisella ja tavoitavalla perus- ja täydennyskoulutuksella. Osaamista voidaan kehittää muun muassa verkostoissa, tapaamisissa ja erilaisissa tilaisuuksissa, julkaisuina, tietoa tuottamalla sekä osaamista jakamalla. Mediakasvatuksen laajuuden myötä on tärkeää tunnistaa omat osaamisvahvuudet ja hyödyntää yhteistyötä eri näkökulmien huomioimisessa.

Alueellinen epätasa-arvo. Mediakasvatus ei toistaiseksi toteudu tasa-arvoisesti kaikkialla Suomessa. Pitkät etäisyydet, harva asutus ja paikalliset toimintakulttuurit vaikuttavat esimerkiksi ihmisten tavoittamiseen, kulkuyhteyksiin ja matkustamistarpeeseen, yhteisöllisyyden muodostumiseen ja yhteistyömahdollisuuksiin. Mediakasvatusosaaminen on erityisesti alan organisaatioiden osalta keskittynyt isompiin kaupunkeihin. Haja-asustusalueilla esimerkiksi täydennyskoulutustarjonta ja mahdollisuudet osallistua ovat hyvin rajallisia. Toisaalta alan organisaatioiden käsitys kehittämistarpeista ja -haasteista voi jäädä yksipuoliseksi ja pääkaupunkikeskeiseksi. Maantieteellisiä haasteita voidaan osittain ratkaista tiivistämällä yhteistyötä, hyödyntämällä digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia ja kehittämällä edelleen toimintamalleja esimerkiksi etäosallistumiseen ja oman työn ohessa oppimiseen.

Mediakasvatus on hajanaista. Moninaisuus on yksi suomalaisen mediakasvatuksen vahvuuksista mutta laajuus saattaa tuoda myös haasteita. Tasa-arvoisuuden myötä mediakasvatusta ei voi rajata koskemaan vain tiettyjä kohderyhmiä. Esimerkiksi aikuiset ja erityisryhmät on tunnistettu aiemmin varjoon jääneiksi kohderyhmiksi suomalaisessa mediakasvatuksessa. Eri kohderyhmien tavoittamista voidaan edistää tunnistamalla omien tavoitteiden mukaiset kohderyhmät ja tekemällä ne näkyväksi, yhteistyöllä sekä tavoitteellisuutta ja tiedottamista lisäämällä. Mediakasvatukseen potentiaalisesti liittyvien aiheiden moninaisuuden vuoksi mediakasvatukselle asetetaan paljon odotuksia tai sen voidaan nähdä ratkaisevan laajalti erilaisia ongelmia. Toisaalta mediakasvatuksen laajuuden vuoksi tietyt aihealueet ovat voineet jäädä paitsioon. Mediakasvatuksen rajoja, aihealueiden priorisointia ja niihin liittyviä kysymyksiä voidaan ratkaista reflektiivisellä toiminnan kohdentamisella, tiedottamisella ja yhteisellä keskustelulla.

Mediakasvatus ei ole tarpeeksi systemaattista. Mediakasvatuksen tavoitavuus ja pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää suunnitelmallisuutta. Systemaattisuuden puute on kuitenkin yksi mediakasvatuksen haasteista. Suunnitelmallisuuden puutteeseen vaikuttaa mediakasvatuksen johtajuuden puute, toiminnan jatkuva muutos ja pirstaloituminen. Toiminnan pirstaleisuudella viitataan esimerkiksi

lyhyt kestoiseen rahoitukseen ja hanke pohjaisen työn lisääntyminen. Suunnitelmallisuutta voidaan edistää mediakasvatuksen johtajuutta kehittämällä, pitkäaikaisen rahoituksen, työajan kohdentamisen ja muun resurssoinnin varmistamisella sekä mediakasvatussuunnitelmien toteuttamista pilotoimalla ja niitä jatkokehittämällä sekä kokemuksia jakamalla. Toisaalta on tärkeä tiedostaa joustavan ja ketterän toiminnan merkitys uusien toimintatapojen ja innovaatioiden näkökulmasta. Suunnitelmallisuuden avulla voidaan kuitenkin luoda tilaa uusille avauksille ja ketterälle toiminnalle.

Muutokset yhteiskunnassa ja mediakulttuurissa haastavat mediakasvatuksen. Yhteiskunnalliset ongelmat kuten ihmisten välinen eriarvoisuus, syrjäytyminen, ilmastonmuutos, rasismi ja syrjintä ovat yhteiskunnallisia ongelmia, jotka on tärkeä tiedostaa mediakasvatuksessa sekä arvioida, miten ne mediakasvatuksessa voidaan ottaa huomioon. Osaamistasojen vaihtelut, väestön vanheneminen, erot mediavälineiden saatavuudessa ja käyttötavoissa sekä maantieteiden tuomat haasteet ovat tärkeitä kysymyksiä, jotka liittyvät mediakasvatuksen toteuttamiseen. Yhteiskunnallisiin ongelmiin voidaan puuttua esimerkiksi tutkimuksen, yhteistyön sekä avoimen keskustelun avulla.

Mediakasvatusta ei tunneta tai sitä ei arvosteta tarpeeksi. Vaikka mediakasvatusta on kehitetty ja toteutettu Suomessa jo pitkään, mediakasvatustietoisuudessa on edelleen kehitettävää. Mediakasvatus ei välttämättä ole terminä tuttu tai siihen liittyvä ymmärrys voi olla kapea. Mediakasvatukseen voi liittyä myös ennakkoluuloja, jotka estävät mediakasvatuksen toteuttamista tai toisaalta tuovat ylimääräisiä paineita kasvattajille. Mediakasvatuksen tunnettuutta ja merkitystä voidaan lisätä esimerkiksi eri alojen ammattilaisten, päätöksentekijöiden ja yleisesti kansalaisten keskuudessa tavoitteellisella tiedottamisella, työn näkyväksi tekemisellä, yhteistyöllä sekä panostamalla toiminnan laatuun.

4.5. Mediakasvatuksen maisema

Mediakasvatus ja medialukutaito ovat jo lähtökohdiltaan väistämättä monialaista ja -tieteistä toimintaa, joten mediakasvatuksen maisema on vaihteleva ja värikäs. Samalla median merkityksen kasvu yhteiskunnassa ja vaikuttamisessa, viestinnän määrällinen kasvu ja monipuolistuminen, mobiilien ja ubiikkien mediateknologioiden vaikutus kaikkialla ihmisten arjessa sekä uusien teknologioiden jatkuva kehittyminen tekevät medialukutaidosta tarpeellista yhä useammalla elämän alueella. Suomalainen mediakasvatus on 2010-luvun aikana laajentunut voimakkaasti: medialukutaidon edistämisen tarve on tunnustettu yhä useammalla alalla ja erityisesti aikuisten mediakasvatukseen on saatu paljon uusia avauksia.

Vireästä toimintaympäristöstä ja toimijakentästä huolimatta tietoa mediakasvatuksen toteutumista maanlaajuisesti ei juuri ole. Mediakasvatuksen toteutumista on selvitetty varhaiskasvatuksen osalta viimeksi vuonna 2013¹³ ja kirjastoissa 2012¹⁴. Molempien osalta toimintaympäristö ja ohjaavat linjaukset ovat olleet sittemmin merkittävässä muutoksessa. Perus- ja toisen asteen opetuksen osalta kattavaa mediakasvatuksen toteutumisen selvitystä ei ole tehtykään¹⁵. Myös aikuisten mediakasvatuksen tila ja

¹³ OKM (2013b). Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa.

¹⁴ OKM (2012). Kirjastot ja media 2012 Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa.

¹⁵ Tampereen yliopiston toteuttamasta [Opeka-kyselystä](#) voidaan tehdä joitain johtopäätöksiä luokan- ja aineenopettajien vastausten perusteella, mutta mediakasvatuksen osalta kysymyspatteristoa tulisi laajentaa riittävän tietopohjan saavuttamiseksi.

mediakasvatuksen toteuttamisen rooli opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalojen ulkopuolisessa toiminnassa, esimerkiksi media-, teknologia- tai sosiaali- ja terveysaloilla, on toistaiseksi selvittämättä. Myös viimeisin mediakasvatuksen hankekenttään kohdistuva selvitys¹⁶ on vuodelta 2014, joten viime vuosilta ei ole saatavilla kattavaa tietoa myöskään tehdyistä kehittämistoimenpiteistä.

Samoin medialukutaidon tila Suomessa on pitkälti selvittämättä. Eri valtioiden medialukutaidon tilasta on tehty kansainvälisiä vertailuja¹⁷, joissa suomalaiset ovat pitäneet kärkisijoja. Tosiasiassa medialukutaidon laajuuden ja monitulkintaisuuden sekä tutkimusmenetelmällisten haasteiden vuoksi medialukutaidon tason mittaamista väestötasolla on vaikea tehdä luotettavasti. Mediakasvatuksen kehittämisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että ihmisten mediaan liittyvistä oppimisprosesseista, osaamisesta ja niiden kehittämisestä olisi laadukasta tietoa saatavilla. Koko väestön kattavaan medialukutaidon tason mittaamiseen pyrkimisen sijasta luotettavimpaan kuvaan päästäisiin todennäköisesti useiden osatutkimusten kokonaisuudella.

Kuten esimerkiksi tämän linjauksen tekemiseen osallistuneiden asiantuntijoiden profiileista käy ilmi, mediakasvatuksen toteuttajista vain pieni osa työskentelee yksinomaan medialukutaidon edistämisen parissa. Käytännössä mediakasvatus on osa kaikkea monipuolista ammatillista toimintaa esimerkiksi monilla opettajilla, tutkijoilla, nuorisotyöntekijöillä ja kirjastotyöntekijöillä sekä sosiaali- ja terveysalalla. Mediakasvatuksen kysymyksiä käsitellään muun muassa taide-, demokratia-, seksuaali-, globaali-, turvallisuus- ja ympäristökasvatuksen piireissä. Eri mediamuotojen osalta omat vahvat verkostonsa ja toimintakulttuurinsa ovat esimerkiksi elokuva-, peli- ja sanomalehtikasvatuksessa, jotka kaikki kuitenkin tekevät yhteistyötä muiden mediakasvattajien kanssa. Usein toiminta on käytännössä niin yhteen nivoutunutta, että voidaan pitää lähinnä määrittelykysymyksenä sitä, mistä ”kasvatuksesta” kulloinkin puhutaan.

Mediakasvatuksen maisema rakentuukin lukuisten sellaisten toimintojen ja toimijoiden kudelmaksi, jota yhdistää kiinnostus median ja ihmisten välisiin suhteisiin sekä hyvän elämän edistämiseen. Joillakin toimijoista tämä mediakasvatuksen kudos on tiheää ja muodostaa työn päivittäisen arjen ja ytimen. Toisilla taas mediakasvatus näyttäytyy työssä ohuina, mutta jatkuvina mukana kulkevin lankoina. Mediakasvatuksen tarve voi ilmetä yllättäen arjessa, tai asiantuntijuuden ylläpito voi edellyttää muun työn ohessa sitä, että ”pysyttelee kartalla” mediakasvatuksen tapahtumista. Kolmansilla puolestaan mediakasvatustoiminta on pistemäistä, ja koostuu esimerkiksi epäsäännöllisistä projekteista tai osallistumisesta teemaviikkoihin.

Tässä julkaisussa kansalliset toimijat on jaettu mediakasvatusta edistäviin ja tukeviin toimijoihin sekä mediakasvatusta osana työnsä arkea toteuttaviin toimijoihin eri sektoreilla. Jako on väistämättä karkearajainen ja perustuu toimijoiden pääasialliseen rooliin suhteessa mediakasvatukseen, sillä useat toimijat sekä tukevat mediakasvatusta että toteuttavat mediakasvatusta käytännössä itse.

4.6. Erilaiset toimijat mediakasvatuksen kentällä

¹⁶ Palsa, Pääjärvi, Tossavainen & Pekkala (2014).

¹⁷ EAVI (2009); Open Society Institute (2018).

Mediakasvatusta edistävät ja tukevat toimijat pyrkivät vahvistamaan mediakasvatuksen tieto-, osaamis- ja rahoitus pohjaa sekä antamaan tukea mediakasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Julkisen sektorin edistäviä ja tukevia toimijoita ovat valtio ja kunnat, kolmannella sektorilla kansalaisjärjestöt, yhdistykset ja muut kulttuuri- ja taidelaitokset. Mediatoimialalla toimivat yritykset, alan yhdistykset ja edunvalvontajärjestöt. Edelleen kasvatuksen alueella toimii yliopistoja, korkeakouluja ja muita oppilaitoksia itsenäisinä laitoksina ja säätiöinä.

Mediakasvatuksen edistäminen opetus- ja kulttuuriministeriössä ja sen alaisissa virastoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa osana valtioneuvostoa koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Opetus- ja kulttuuriministeriössä medialukutaidon edistämistä tuetaan resurssiohjauksen keinoin ja informaatio-ohjauksella. Ministeriön tehtäviin kuuluu myös toimialan lainsäädännön kehittäminen. Medialukutaidon edistäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla sisältöalue, joka kuuluu useaan eri politiikka-alueeseen: kulttuuripolitiikkaan, koulutuspolitiikkaan, nuorisopolitiikkaan sekä taide- ja taiteilijapolitiikkaan.

Kulttuuripolitiikan alueella, osana audiovisuaalista politiikkaa, medialukutaidon kehittämistä on tuettu säännöllisesti muun muassa valtakunnallisiin mediakasvatushankkeisiin suunnatuin määrärahojen jo yli kymmenen vuoden ajan. Kulttuuripolitiikan yksikkö toimii myös medialukutaidon edustajana EU-asioissa sekä tulosohjaa Kansallista audiovisuaalista instituuttia KAVI:a, jolla on mediakasvatuksen edistämisen viranomaistehtävä. Kulttuuripolitiikan alueella myös kirjastoilla on jo pitkään ollut vahva rooli kansalaisten mediataitojen edistäjänä, ja kirjastojen kehittämismäärärahoja on ohjattu myös mediakasvatushankkeisiin ja -koulutuksiin. Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016, 2§) velvoittaa kirjastot edistämään muun muassa tiedon saatavuutta ja käyttöä, monipuolista lukutaitoa sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Nämä kaikki tavoitteet ovat mediakasvatuksen näkökulmasta keskeisiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa nuorisotyön ja -politiikan yleisestä kehittämisestä. Nuorisopolitiikan tavoitteena on nuorten kasvu- ja elinolojen sekä sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantaminen, ja tavoitteeseen pyritään yhteistyöllä eri toimialojen kanssa. Nuorisotyön tavoitteena on nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukeminen yhteiskunnassa. Ministeriö tukee nuorten tieto- ja neuvontatyön, digitaalisen nuorisotyön ja -toiminnan osaamista ja yhteistyötä sekä vahvistaa nuoriin liittyvää tietopohjaa resursoimalla tahoja, jotka toimivat myös mediakasvatuksen alalla. Lisäksi nuorisopolitiikassa myönnetään yleisavustuksia valtakunnallisille nuorisotyötä tekeville järjestöille, johon kuuluu myös keskeisiä mediakasvatusjärjestöjä, esimerkiksi Mediakasvatusseura ry. Erityisavustuksin taas tuetaan kuntien ja yhteisöjen mediakasvatushankkeita. Monipuolisten valtakunnallisten ja kunnallisten hankkeiden kautta on edistetty nuorten medialukutaitoja ja tietoyhteiskuntavalmiuksia. Lisäksi niiden myötä on vahvistettu nuorisotyöntekijöiden mediakasvatusosaamista ja tuotu esiin mediakasvatuksen merkitys osana perusnuorisotyötä ja -toimintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuspolitiikan osalta viime vuosien merkittävimpiä uudistuksia ovat olleet Opetushallituksen toteuttamat opetussuunnitelmauudistukset aina varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja aikuisten perusopetukseen. Medialukutaito on sisällytetty linjauksissa osaksi monilukutaidon laaja-alaista osaamiskokonaisuutta, jota tulisi edistää kaikessa opetuksessa. Erityisesti median käyttötaitojen osalta keskeinen opetussuunnitelmien sisältö on myös tieto- ja viestintäteknologian laaja-alainen osaamisalue. Lisäksi mediakasvatus itsessään mainitaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

(2018), jossa sen tehtäväksi asetetaan tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) osana äidinkielen oppiainetta todetaan mediakasvatuksen tähtäävän mediasisältöjen tulkitsemiseen ja tuottamiseen ja niiden ymmärtämiseen kulttuurisena ilmiönä. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2017) mediakasvatus on niin ikään kytketty osaksi äidinkielen oppiainetta, tehtävänään kriittisen medialukutaidon ja aktiivisen toimijuuden omaksuminen medioituneessa yhteiskunnassa. Taiteen perusopetuksen osalta merkittävä uudistus mediakasvatuksen näkökulmasta oli ensimmäisen mediataiteen opetussuunnitelman laatiminen 2017.

Ministeriö on lisäksi suunnannut Opetushallituksen kautta runsaasti rahoitusta koulutuksen järjestäjille käytettäväksi oppimisympäristöjen kehittämiseen ja monipuolistamiseen sekä henkilöstökoulutukseen, ja näissä hankkeissa on ollut mukana myös monia mediakasvatusta sisältäviä hankkeita. Laaja-alaisen lukutaitojen kehittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuspolitiikan osasto sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto ovat rahoittaneet viime vuosina yhteisesti useita laajoja hankkeita tai ohjelmia: Lukuinto-ohjelmaa (2012-2015), Monilukutaito opitaan ilolla (MOI) -kehittämishanketta (2016-) sekä Lukutaitofoorumia ja sen seuraajaa Lukuliikettä.

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI

Suomessa on vuoden 2012 alusta lähtien toiminut kansallinen mediakasvatusviranomaisena, jolla on ainoana toimijana Suomessa lakisääteinen mediakasvatuksen edistämisen tehtävä. KAVI on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen virasto, jonka lakisääteisiin tehtäviin kuuluu elokuvien ja televisio- ja radio-ohjelmien säilyttäminen ja niihin liittyvä tutkimus sekä esitystoiminta. KAVIn Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKUn vastuulla on kansallinen mediakasvatuksen edistäminen ja koordinaatio sekä kuvaohjelmien tarjoamisen valvonta lasten suojelemisen näkökulmasta. MEKU on aktiivinen kansainvälisessä yhteistyössä ja edustaa Suomea muun muassa Euroopan komission Media Literacy Expert Groupissa ja Safer Internet for Children Expert Groupissa sekä eurooppalaisten mediaregulaattoreiden EPRA-ryhmässä alaikäisten suojelua ja mediakasvatusta koskevissa asioissa¹⁸. Euroopan unionin osarahoittaman Safer Internet -verkoston Suomen keskuksena MEKU toimii yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Tämän toiminnan puitteissa MEKU ylläpitää maksuttomia eri alojen ammattilaisille suunnattuja mediakasvatuksen verkkopalveluita, kuten mediataitokoulu.fi, pelikasvatus.fi ja ikarajat.fi. Lisäksi MEKU koordinoi muun muassa suuria kansallisia yhteistyöhankkeita, Mediataitoviikkoa ja Peliviikkoa, jotka tuovat yhteen satoja alan toimijoita. KAVI myös toteuttaa ja kehittää aktiivisesti elokuvakasvatustyötä osana esitystoimintaansa sekä yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa.

Opetushallitus

Keskeinen kansallinen toimija koulutuspolitiikan toimeenpanossa ja koulutuksen kehittämisessä on opetuksen kehittämisvirasto Opetushallitus. Opetushallituksen keskeisinä tehtävinä medialukutaidon edistämiseksi ovat koulutuksen kehittäminen, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden laadinta ja täydennyskoulutuksen järjestäminen sekä opetustoimen henkilöstökoulutuksen rahoittaminen. Opetushallitus tukee myös valtionavustustoimintansa kautta eri koulutusasteiden kehittämis-, kokeilu- ja käynnistämishankkeita.

¹⁸ Muilta osin EPRA-ryhmässä Suomen edustajana toimii liikenne- ja viestintävirasto Traficom.

Muut ministeriöt ja viranomaiset sekä valtakunnalliset osaamiskeskukset

Medialukutaitoa tukevat myös muut ministeriöt tai viranomaiset eri näkökulmista osana työtään. Oikeusministeriö tukee medialukutaitoa osallisuuden ja vaikuttamisen tulokulmasta osana demokratiakasvatusta. Oikeusministeriö toimii aktiivisesti vihapuheen ja -rikollisuuden vastaisessa työssä ja on muun muassa toteuttanut vuosina 2017-2019 Against hate -projektia laaja-alaisessa sidosryhmäyhteistyössä. Liikenne- ja viestintäministeriö valmistelee toimialaansa liittyvät poliittiset ja strategiset linjaukset ja lainsäädännön. Mediakasvatuksen kannalta keskeinen linjaus, Valtioneuvoston periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta, julkaistiin vuonna 2018. Ohjelmassa yhdeksi tavoitteeksi asetettiin mediakasvatuksen vahvistaminen ja kohdentaminen uusille kohderyhmille. Liikenne- ja viestintäministeriö on myös vastuuviranomainen audiovisuaalisia mediapalveluita koskevan, uudistetun, EU-direktiivin toimeenpanossa Suomessa. Sisäministeriön vastuulla on Suomen sisäisen turvallisuuden edistäminen. Mediakasvatukseen liittyen Sisäministeriö julkaisi vuonna 2016 Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman, jossa medialukutaidon edistämisen tärkeyttä korostettiin osana radikalisoitumisen vastustamista ja ennaltaehkäisyä. Kuluttajakasvatuksen asiantuntijana toimii Kilpailu- ja kuluttajavirasto, joka valvontatehtävien ohella tuottaa medioihin ja erityisesti mainontaan liittyvää aineistoa kuluttajavalistuksen ja -kasvatuksen keinoin.

Mediakasvatuksen kannalta keskeisiä kansallisia osaamiskeskuksia ovat 2010-luvulla olleet erityisesti Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus Verke sekä nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden osaamiskeskus Koordinaatti.

Valtakunnalliset järjestöt ja verkostot

Järjestöt toimivat mediakasvatuksessa asiantuntijoina, vaikuttajina, kehittäjinä, tiedottajina ja käytännön toteuttajina. Järjestöillä on vahvat alueelliset verkostot, joiden toiminta ulottuu usein paikallistasoon saakka. Työn lähtökohtana on tyypillisesti jonkin erityisalueen ja ryhmän tuntemus, ja medialukutaitoa edistetään yhtenä sisältöalueena monien muiden joukossa. Osa alan järjestöistä toteuttaa mediakasvatusta myös päätehtävänä.

Mediakasvatusalan järjestöjen keskeinen toimija on Mediakasvatusseura ry, jonka yhteisöjäsenenä on suuri osa suomalaisista mediakasvatuksen aktiivisista toimijaorganisaatioista. Mediakasvatuksen käytännön toimintaa toteuttaa ja mallintaa päätyönään myös esimerkiksi Mediakasvatuskeskus Metka ry, ja muun muassa Koulukinoyhdistys ry edistää elokuvakasvatusta mediakasvatuksen osana. Lapset ja nuoret ovatkin eri kansalaisryhmistä huomioitu selkeästi vahvimmin mediakasvatuksen järjestöissä. Suomessa on runsaasti aktiivisia lapsi- ja nuorisoalan järjestöjä, joissa on panostettu medialukutaidon edistämiseen osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä. Tällaisia ovat muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Pelastakaa Lapset ry, Suomen vanhempainliitto ry ja 4H-yhdistys. Toiminta ei kuitenkaan rajaudu vain lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin. Aktiivisia aikuisten medialukutaidon kehittäjiä ovat olleet mm. Kansanvalistusseura ry, Eläkeliitto ry sekä Vanhustyön Keskusliitto ry.

Mediakasvatuksen kentällä toimii myös valtakunnallisia audiovisuaalisen alan järjestöjä, kuten mediataiteen tai elokuvien levitysjärjestöjä, jotka muun muassa toteuttavat media- ja elokuvakasvatuksellisia projekteja, tiedottavat tekijänoikeuksista ja ovat mukana mediakasvatuksen kehittämisessä. Audiovisuaalisen alan järjestöt kehittävät ja mahdollistavat myös alueellista ja paikallista

toimintaa. Pitkäaikaista paikallista toimintaa edustavat mm. Viestintäkasvatuksen seuran medialeirit ja alueellista tasa-arvoa edistävät AV-arkin Mediataide kasvattaa! -palvelun kautta kaikille ammattikasvattajille ilmaiset mediataiteen ja -kasvatuksen oppimateriaalit.

Medialukutaidon tukeminen mediatoimialalla

Mediatoimialan yrityksistä pitkäaikainen mediakasvatuksen edistäjä on kansallinen Yleisradio, joka tuottaa aktiivisesti mediakasvatusmateriaalia verkkosivustoilleen. Ylen palveluista esimerkiksi Digitreenit-sivusto tarjoaa monipuolisesti itseopiskelumateriaaleja kansalaisten vapaaseen käyttöön ja Yle Uutisluokka -mediakasvatustoiminta on suunnattu 11–18 -vuotiaille.

Medialukutaitoa edistetään myös yritysmaailmassa, mediatoimialan yhdistyksissä ja edunvalvontajärjestöissä. Mediatoimialan nykyistä toimintaympäristöä luonnehtii digitaalisuus, kansainvälisyys sekä globaali kilpailu markkina-alueista ja yleisöistä. Alalla tutkitaan ja kehitetään jatkuvasti uusia liiketoimintamalleja, palvelu- ja tuotekonsepteja sekä selvitetään käyttäjien tarpeita esimerkiksi lukemistapojen muutoksiin liittyen. Mediatoimialalla medialukutaidon edistäminen on osaltaan median kuluttajaksi, tulevaisuuden lukijaksi ja muuksi sisältöjen käyttäjäksi kasvattamista. Medialukutaitoiset kuluttajat osaavat arvostaa ja valita monipuolisia ja vastuullisesti tuotettuja sisältöjä. Mediakasvatus tukee siten paitsi erilaisten sisältöjen kulutusta, myös niiden tuotantoa ja jakelua ja sitä kautta luovan alan taloutta ja työllisyyttä.

Suomessa mediakasvatustoimintaa on pitkään edustanut esimerkiksi Sanomalehtien liiton Sanomalehti opetuksessa -toiminta, joka on alueellisesti kattavaa. Toiminta on vakiintunut osaksi maakuntalehtien ja koulujen mediakasvatusyhteistyötä ja Sanomalehti viikko on ollut jo yli 20 vuotta osa suomalaisen mediakasvatuksen maisemaa. Myös aikakauslehtien yhteistyöfoorumi Aikakausmedia tuottaa aktiivisesti mediakasvatuksen materiaaleja opetuskäyttöön. Mediatoimialan edunvalvontajärjestöt edistävät edustamiensa sektorien mediasisältöjen käyttöä yhteiskunnassa sekä tuottavat median käyttöön liittyvää tutkimusta ja muuta informaatiota ja järjestävät kampanjoita. Medialukutaidon edistämässä edunvalvontajärjestöt tekevät aktiivista yhteistyötä valtakunnallisten mediakasvatuksen järjestöjen ja viranomaisten kanssa.

Medialukutaidon edistäminen on aktiivista myös monissa media-alojen yrityksissä. Esimerkiksi televisiokanavat ovat tukeneet mediakasvatustyötä näyttämällä maksutta mediakasvatukseen liittyviä tietoisvideoita osana ohjelmistoaan. Medialukutaidon edistämistyössä on jo vuosia ollut mukana muun muassa verkkopalveluita ja -alustoja tarjoavia yrityksiä sekä pelialan yrityksiä. Toimintatavat ovat monimuotoisia: yritykset voivat esimerkiksi tarjota mediakasvatustietoa omissa palveluissaan, tukea rahallisesti mediakasvatustyötä toteuttavia järjestöjä, toteuttaa yhteisiä kampanjoita julkisten toimijoiden tai järjestöjen kanssa tai tarjota maksutta tuotteitaan nuorisotyön tai opetuksen käyttöön tai palkintoina erilaisten kampanjoiden yhteydessä.

Yliopistot, korkeakoulut ja muut tutkimusorganisaatiot

Yliopistot, korkeakoulut ja muut tutkimusorganisaatiot edistävät laadukkaan ja ajantasaisen tutkimukseen perustuvaa tietopohjan laajentamista mediakasvatuksessa. Tutkimustiedolla on merkitystä kaikkien muiden mediakasvatusta edistävien tahojen työssä. Yliopistot harjoittavat tieteellistä tutkimusta ja antavat siihen

perustuvaa ylintä opetusta. Suomen kymmenestä kulttuuri-, taide-, viestintä- tai kasvatustieteen opintoja tarjoavasta yliopistosta kahdeksassa on jatkuvaa mediakasvatuksen tutkimusta ja opetusta. Opinnot ovat yleensä yksittäisiä kursseja eri tieteenaloilla yliopistosta riippuen. Pääaineena mediakasvatusta voi opiskella Lapin yliopistossa ja Tampereen yliopistossa ja sivuaineena Helsingin yliopistossa. Yliopistoissa koulutetaan myös mediakasvatuksen alan tohtoreita. Tampereen ja Lapin yliopistoissa on mediakasvatuksen professuuri. Muutamassa yliopistossa mediakasvatuksen alueella toimii opetus-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa erillisenä yksikkönä tai alueena. Mediakasvatusta sisältyy myös useiden ammattikorkeakoulujen kurssitarjontaan yksittäisinä kursseina tai kurssipaketteina. Ammattikorkeakouluista Humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK tarjoaa mediakasvatuksen erikoistumisopinnot (30 op). Suomen Akatemian Mediakulttuurin tutkimusohjelmassa rahoitettiin vuosina 1999–2002 yhdeksää tutkimushanketta yhteensä 2,5 miljoonalla eurolla. Ohjelmassa tutkittiin mediakulttuurin murrosta ja sen merkitystä ja vaikutuksia ihmisten arkeen erityisesti kulttuuriselta kannalta. Medialukutaitoon liittyviä sisältöjä on edelleen mukana vuonna 2013 haettavana olevassa tutkimusohjelmassa Tulevaisuuden oppiminen ja osaaminen. Korkeakoulujen lisäksi mediakasvatustutkimuksesta keskeisimmät tutkimustoimintaa harjoittavat toimijat ovat olleet Nuorisotutkimusverkosto ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhteisö Cupore. Korkeakoulut järjestävät myös yleisölle avoimia mediakasvatuksen seminaareja, näyttelyitä ja tapahtumia.

Kansainvälinen ympäristö

Tässä kappaleessa luodaan lyhyt katsaus mediakasvatuksen kansainväliseen tilanteeseen. Erityisesti tarkastellaan medialukutaidon edistämisen toimia Euroopassa vuosien 2013 ja 2019 väliseltä ajalta.

Medialukutaidon ja muiden digitaalisen kompetenssien edistäminen on ollut eurooppalaisella agendalla jo yli kymmenen vuoden ajan (Euroopan komissio 2009). Kuitenkin medialukutaito on 2010-luvun loppupuolella tehnyt näyttävästi tuloaan yhä useampiin linjausasiakirjoihin ja suosituksiin. Muutoksen taustalla voidaan teknologisen kehityksen lisäksi nähdä ainakin huoli disinformaation, populismin ja vihapuheen leviämisestä, havahtuminen yksityisyyden suojan merkitykseen sekä erilaisten mediataitojen tunnistaminen aiempaa laajemmin osaksi elinikäistä oppimista.

Medialukutaidon edistäminen on myös käytännössä ollut aktiivista ympäri Eurooppaa. Esimerkiksi vuonna 2016 julkaistuun selvitykseen koottiin yhteensä 547 medialukutaitoprojektia sekä 189 erilaista medialukutaidon edistämisen verkostoa. Mediakasvatuksen kansallisia teemaviikkoja tai -päiviä vietetään Suomen lisäksi vuosittain esimerkiksi Ranskassa, Hollannissa, Kroatissa ja Irlannissa (European Audiovisual Observatory 2016).

Kokonaiskuvan luominen mediakasvatuksen asemasta osana eri maiden opetussuunnitelmia ei tämän linjausprosessin yhteydessä ollut mahdollinen, eikä siitä ole myöskään saatavilla ajantasaista tutkimusta edes EU-maiden osalta. Asian selvittämistä mutkistavat maiden eritahtiset opetussuunnitelmaprosessit, käytetyn terminologian moninaisuus sekä se, että osassa maista opetussuunnitelmat vaihtelevat alueittain tai kieliryhmittäin. Yhdessäkään EU-maassa medialukutaito tai -kasvatus ei kuitenkaan kuulu perusopetukseen omana pakollisena oppiaineenaan. Niissä maissa, joissa medialukutaito on selkeästi osa perusopetusta, se on sisällytetty opetussuunnitelmaan ”läpäisyaineena”. Tällaisia maita ovat Suomen lisäksi esimerkiksi Unkari ja Tšekki. Esimerkiksi Ruotsissa taas medialukutaitoa ei mainita erillisenä taitona opetussuunnitelmassa, mutta useissa oppiainekohtaisissa ja yleisesti opetuksentavoitteita kuvaavissa

kappaleissa kirjataan myös median ymmärtämiseen ja käyttöön liittyviä tavoitteita. Vuonna 2014 toteutetun tutkimuksen mukaan oppiaineista yleisimmin medialukutaitoa opetettiin EU-maissa äidinkielen tai taideaineiden yhteydessä. Maiden välillä on myös suurta vaihtelua mediakasvatustoiminnan aktiivisuudessa ja kattavuudessa. Esimerkiksi kaikista maista ei löytynyt pyydettyä 20 mediakasvatushanketta aiemmin viitatus selvityksen aineistonkeruussa, toisissa maissa kontaktihenkilöt taas raportoivat valinnan vaikeudesta hankkeiden runsauden vuoksi.

Medialukutaidon edistäminen Euroopan Unionissa

Merkittävin viimeaikainen medialukutaitoa koskeva muutos tapahtui vuonna 2018, kun audiovisuaalisia mediapalveluita koskeva direktiivi uudistui (EU 2018/1808). Direktiivin artiklassa 33a todetaan, että jäsenvaltioiden on edistettävä medialukutaitoa ja toteutettava toimenpiteitä sen kehittämiseksi. Lisäksi jäsenvaltioiden on raportoitava toteutuneista toimenpiteistä Euroopan komissiolle kolmen vuoden välein. Ensimmäistä kertaa kaikkia EU-jäsenmaita koskee siis velvoite medialukutaidon edistämiseen.

Komissio ohjaa useita medialukutaidon ja mediakasvatuksen kannalta tärkeitä asiantuntijaryhmiä, joista osa koostuu vain jäsenvaltioiden edustajista, osa sekä jäsenvaltioiden että sidosryhmien edustajista. Erityisesti medialukutaidon kysymyksiin on perehtynyt Media Literacy Expert Group¹⁹, mutta myös esimerkiksi The European Regulators Group for Audiovisual Media Services (ERGA)²⁰ - ja Safer Internet for Children Expert Group²¹ -ryhmien työ koskettaa läheisesti medialukutaidon teemoja. Komissio on viime vuosina kiinnittänyt paljon huomiota disinformaation torjuntaan ja sen myötä medialukutaitoon. Vuonna 2018 julkaistu komission tiedonanto disinformaation torjumisesta verkossa²² kannustaa jäsenmaita muun muassa sisällyttämään medialukutaidon koulutuspolitiikkaan sekä tukemaan ja kouluttamaan opettajia sen opetukseen.

Käytännön toimenpiteinä medialukutaidon edistämässä Euroopan komissio on jakanut vuodesta 2016 alkaen yksinomaan medialukutaitoon tarkoitettua pientä määrärahaa (500 000€ vuosittain) Media Literacy for All -rahoitushaussa²³. Vuonna 2019 komissio järjesti myös ensimmäistä kertaa European Media Literacy Week²⁴ -teemaviikon. Disinformaation torjunnan keskeisyyttä komission medialukutaitotyössä kuvaa vuonna 2019 osuvasti se, että aihealue oli hallitseva sekä teemaviikossa että rahoitushaussa.

Medialukutaidon kannalta merkityksellisiä rahoituksia on kuitenkin myönnetty myös monista muista rahoituslähteistä. Näistä keskeisempänä voidaan pitää Safer Internet -ohjelmaa, joka toteuttaa Eurooppalaista strategiaa internetin parantamisesta lasten näkökulmasta (Euroopan komissio 2012). Ohjelman tuella lähes kaikissa Euroopan maissa toimii Safer Internet Centre. Suomessa keskuksen muodostavat yhteistyössä KAVI, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry ja Pelastakaa Lapset ry. Yhdessä eri maiden keskuksat muodostavat Insafe-verkoston sekä ovat osa INHOPE-verkostoa. Insafe-verkostossa tehtävän työn tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten mediataitoja, -osallisuutta, -turvallisuutta sekä

¹⁹ Media Literacy Expert Group.

²⁰ The European Regulators Group for Audiovisual Media Services (ERGA).

²¹ Safer Internet for Children Expert Group.

²² Komission tiedonanto disinformaation torjumisesta verkossa.

²³ Media literacy for All -rahoitushaku.

²⁴ European Media Literacy Week.

tietoisuutta internetistä ja digitaalisista viestintäteknologioista. INHOPE keskittyy lasten ja nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin kysymyksiin sekä erityisesti lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan kuvamateriaalin tunnistamiseen ja poistamiseen verkosta. Näkyvin osa Safer Internet Centre -toimintaa on kaikkialla osallistuminen vuosittaiseen Safer Internet Day -teemapäivään, jota maailmanlaajuisesti vietetään yli 140 maassa. Suomessa päivä on osa laajempaa Mediataitoviikkoa. Medialukutaidon kannalta merkityksellisiä hankkeita on EU-tasolla lisäksi tuettu mm. Erasmus+-, Horizon 2020 -rahoituksilla.

Parhailtaan neuvotteluvaiheessa oleva uusi Luova Eurooppa -ohjelma (vuosille 2021–2027)²⁵ tulee sisältämään medialukutaidon edistämisen yhtenä uusista erityistavoitteistaan. Ohjelmasta tullaan myöntämään myös rahoitusta medialukutaitoa edistäville toimille. Tähän liittyen Euroopan Unionin Neuvosto (jatkossa Neuvosto) hyväksyi vuonna 2019 myös päätelmät Nuorista luovista sukupolvista (Euroopan Unionin Neuvosto 2019). Digitaalisen osaamisen ja medialukutaidon edistäminen on yksi päätelmien viidestä painopisteestä, joiden käsittelemiseen Neuvosto kannustaa jäsenmaita ja EU-komissiota.

Toistaiseksi EU:n piirissä toteutetut mediakasvatuksen toimet ovat painottuneet erittäin vahvasti lapsiin ja nuoriin. Kuitenkin vuonna 2018 Neuvosto antoi uudistetun suosituksen elinikäisen oppimisen avaintaidoista (Euroopan Unionin Neuvosto 2018). Avaintaitoina pidetään sellaisia taitoja, jotka ovat keskeisiä yksilön itsensä toteuttamisen, terveyden, työllistyvyyden ja sosiaalisen osallisuuden kannalta. Tässä suosituksessa medialukutaito sisällytetään osaksi digitaaltaitojen kokonaisuutta.

Euroopan neuvosto medialukutaidon edistäjänä

Euroopan neuvosto edistää medialukutaitoa monella eri alueellaan. Vuonna 2018 neuvosto julkaisi muun muassa suositukset median monimuotoisuudesta ja mediaomistusten läpinäkyvyydestä (Euroopan neuvosto 2018) sekä lapsen oikeuksien turvaamisesta digitaalisessa ympäristössä (Euroopan neuvosto 2018). Näistä ensimmäisessä jäsenvaltioita muun muassa suositellaan laatimaan kansallisia medialukutaidon politiikkoja sekä vahvistamaan verkostoitumista ja hyvien käytäntöjen jakamista toimijoiden kesken. Medialukutaidon tärkeyttä kaiken ikäisille ihmisille korostetaan. Lapsen oikeuksiin liittyvässä suosituksissa medialukutaito asemoidaan osaksi digitaalisia lukutaitoja, joita linjauksen mukaan tulisi opettaa kaikille lapsille osana perusopetusta.

Eryteisesti medialukutaitoon liittyviä aloitteita on toteutettu ja materiaaleja tuotettu digitaalisen kansalaiskasvatuksen alueella. Esimerkiksi vuonna 2019 neuvosto toteutti opettajille ja muille ammattikasvattajille suunnatun medialukutaidon Master Class -verkkokoulutuksen²⁶. Näkyvin neuvoston mediakasvatuksellisesti merkityksellisistä hankkeista lienee ollut monivuotinen, erityisesti nuorille kohdennettu vihapuheen vastainen No Hate Speech -liike²⁷. Neuvosto koordinoi hanketta vuosina 2013-2017, mutta toimintaa on jatkettu paikallistoimijoiden voimin useissa eri maissa myös varsinaisen hankekauden päätyttyä.

Neuvoston alainen Euroopan audiovisuaalinen observatorio toimii asiantuntijana ja toteuttaa selvityksiä myös medialukutaitoon liittyvissä asioissa. Vuonna 2017 neuvoston Pohjois-Etelä-keskukseen perustettiin

²⁵ Luova Eurooppa -ohjelma.

²⁶ Master Class -verkkokoulutus.

²⁷ No Hate Speech -liike.

Media Literacy Task Force for Global Education Development -asiantuntijaryhmä²⁸, jossa myös Suomesta on edustus. Lisäksi vuonna 2019 neuvosto julkaisi vertailevan analyysin eurooppalaisista medialukutaidon edistämisen käytännöistä erityisesti mediaregulaattoreiden toiminnassa (Euroopan neuvosto 2019).

Unesco medialukutaidon kansainvälisenä asiantuntijana

Globaalisti kattavin mediakasvatuksen aktiivinen toimija on Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco. Unesco käsittelee medialukutaidon kysymyksiä media- ja informaatiolukutaidon (media and information literacy, MIL) käsitteen alla.

Unescon johdolla vietetään maailmanlaajuisia Global Media and Information Literacy Week -teemaviikkoa vuosittain lokakuussa. Unescon alaisuudessa toimii myös mediakasvatusorganisaatioita yhdistävä The Global Alliance for Partnerships on Media and Information Literacy (GAPMIL) -verkosto. Lisäksi Unesco tuottaa ja julkaisee erilaisia medialukutaidon oppimateriaaleja, tiedotuskampanjoita, verkkokoulutuksia ja muita resursseja. Käytännön työtä Unesco tekee usein yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Esimerkiksi vuonna 2019 Unesco toteutti EU-rahoituksella nuorten voimauttamiseen tähtäviä MIL-kerhoja Jordaniassa sekä medialukutaitoon liittyvän tapahtuman osana Unescon yleiskokousta yhteistyössä Suomen kanssa.

4.7. Mediakasvatus kansallisissa linjausasiakirjoissa

Suomessa mediakasvatukselle on tehty erilaisia suunnitelmia ja linjauksia. Mediakasvatus on ollut osa myös eri hallinnonalojen laajempia linjauksia.²⁹

Mediakasvatusta on kehitetty linjaustasolla Suomessa jo pitkään. Vuonna 2004 opetusministeriö julkaisi Mediaväkivalta. Lapset ja media -toimintaohjelman, jossa luotiin suunnitelma myös mediakasvatuksen kehittämiseksi. Vuonna 2007 Lapsiasiavaltuutettu julkaisi yhdessä Kerhokeskus koulutyön tuki ry:n kanssa ehdotuksen lasten ja nuorten mediakasvatuksen kehittämiseksi. Samana vuonna opetusministeriö julkaisi ehdotuksen toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä. Vuonna 2011 Opetushallitus julkaisi puolestaan Lapset ja nuoret mediaosallistujina -Osallistumista tukevan mediakasvatuksen toimintaohjelmaksi. Vuonna 2013 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi kulttuuripoliittiset suuntaviivat hyvän medialukutaidon edistämiseksi vuosille 2013–2016.

Omien linjausasiakirjojen lisäksi mediakasvatus on osa eri hallinnonalojen laajempia linjauksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön ohella mediakasvatukselle oleellisia aihealueita on käsitelty esimerkiksi osana liikenne- ja viestintäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön ja sisäministeriön hallinnonalojen toimintaa. Mediakasvatukselle oleellisten hallinnonalojen laajuus kuvastaa aiheen ja ilmiökentän moninaisuutta. Käsillä olevassa linjauspaperissa huomiota mediakasvatukseen kiinnitetään erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan näkökulmasta mutta samalla tiedostetaan mediakasvatuksen poikkihallinnollisuus.

²⁸ Media Literacy Task Force for Global Education Development -asiantuntijaryhmä.

²⁹ Dunås (2014); Kotilainen (2014); Kotilainen & Kupiainen (2014); Uusitalo (2015).

5. Linjausten toimeenpano valtionhallinnossa

[Tähän lisätään kappale, jossa kuvataan toimijakohtaisesti, kuinka linjauksia viedään käytäntöön valtionhallinnossa]

LUONNOS

6. Seuranta

KAVI selvittää ja arvioi linjausten toteuttamista yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa säännöllisesti, esimerkiksi kyselyiden tai asiantuntijapaneelien avulla. Seurannassa hyödynnetään mediakasvatuksessa syntyvää tutkimus- ja selvitystietoa valtakunnalliselta, alueelliselta ja paikalliselta tasolta. Linjausten päivittämisen tarvetta arvioidaan tulevaisuudessa tarvittaessa.

LUONNOS

Liite 1: Valmisteluprosessi

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi hyvän medialukutaidon kulttuuripoliittiset suuntaviivat vuosille 2013–2016. Mediakulttuurin muutosten ja laajentuneiden mediakasvatuksen kohderyhmien vuoksi linjausten päivittämistarve on tunnistettu.

Hallitus hyväksyi periaatepäätöksen mediapoliittisesta ohjelmasta 5.7.2018³⁰. Periaatepäätöksen tavoitteilla ja toimenpiteillä pyritään varmistamaan suomalaisen median monimuotoisuus, suomalaisen journalismin tuottamisedellytykset sekä parantamaan kansalaisten mahdollisuutta saada luotettavaa tietoa. Ohjelman yhtenä tavoitteena on vahvistaa medialukutaitoa ja mediataitoja sekä suunnataan mediakasvatusta uusille kohderyhmille. Mediapoliittisen ohjelman yhtenä toimenpiteenä määritellään mediakasvatuksen kansallisten linjausten päivittäminen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi Kansalliselle audiovisuaaliselle instituutille toimeksiannon linjausten päivittämisen valmistelusta (OKM/6/040/2019). Valmistelu toteutettiin vuoden 2019 aikana laaja-alaisessa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Mediakasvatuskentän moninaisuus huomioitiin hyödyntämällä erilaisia kuulemismenettelyjä. Valmistelu pohjautui keväällä 2019 toteutettuun kaikille avoimeen verkkokyselyyn, kevään 2019 aikana eri puolilla Suomea järjestettyihin avoimiin suunnittelutyöpajoihin sekä mediakasvatuksen professoreiden haastatteluihin. Valmistelussa otettiin huomioon mediakasvatusta koskevia linjausasiakirjoja eri hallinnonaloilta. Verkkokyselyyn vastasi yhteensä 60 yksityishenkilöä ja ammattilaista 43 eri aloja edustavasta organisaatiosta. Verkkokyselyssä vastaajat pystyivät kertomaan näkemyksiään mediakasvatuksen nykytilasta, sen toteuttamisesta, kohderyhmistä ja teemoista sekä suomalaisen mediakasvatuksen vahvuuksista, haasteista, arvoista ja periaatteista. Kyselyssä tiedusteltiin myös näkemyksiä mediakasvatuksen tulevaisuudesta sekä linjausten merkityksestä ja niiden käytäntöön viemisestä. Jyväskylässä, Oulussa, Turussa, Tampereella, Rovaniemellä, Helsingissä ja Joensuussa järjestettyihin avoimiin suunnittelutyöpajoihin osallistui noin 90 henkilöä, joista lähes kaikki antoivat luvan nimensä julkaisemiseen linjausasiakirjassa. Työpajoissa kartoitettiin paikallista ja alueellista mediakasvatusyhteisöä, paikallisia haasteita mediakasvatuksen toteuttamiselle sekä osallistujien näkemyksiä kehitystrendeistä, jotka tulisi ottaa huomioon mediakasvatuksessa. Linjausten sähköistä luonnosversiota on ollut mahdollista kommentoida avoimesti lausuntopalvelu.fi -palvelussa.

³⁰ Valtioneuvosto. (2018). Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

Lähteet

Ala-Fossi, M., Alén-Savikko, A., Grönlund, M., Haara, P., Hellman, H., Herkman, J., Hildén, J., Hiltunen, I., Jääsaari, J., Karppinen, K., Koskenniemi, A., Kuutti, H., Lehtisaari, K., Manninen, V., Matikainen, J., Mykkänen, M. 2018. Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö.

Buckingham, D. 2019. The media education manifesto. Cambridge: The Polity Press.

Couldry, N. & Mejias, U. (2019). The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism. Stanford, CA: Stanford University Press.

Direktiivi 2018/1808 EU: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) muuttamisesta vaihtuvien markkinarealiteettien vuoksi. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L1808&from=EN>

Dunås, J. 2014. Media and Information Literacy in the Nordic Countries. Teoksessa: Ulla Carlson (toim.) Medie- och informationskunnighet i Norden. En nyckel till demokrati och yttrandefrihet. Göteborg: Nordicom, 171–214.

EAVI. 2009. Study on assessment criteria for media literacy levels. A Comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy levels in Europe should be assessed. Brysseli: European association for viewers' interests. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/literacy-criteria-report_en.pdf

Euroopan komissio. 2009. Komission suositus (2009/625/EY) medialukutaidosta digitaalisessa ympäristössä: kohti kilpailukykyisempää audiovisuaali- ja sisältöteollisuutta ja osallistavampaa osaamisyhteiskuntaa. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/summary/EN/am0004>

Euroopan komissio. 2012. Eurooppalainen strategia internetin parantamiseksi lasten näkökulmasta. Saatavilla: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0196&from=EN>

Euroopan unionin neuvosto. 2019. Ehdotus neuvoston päätelmiksi nuorista luovista sukupolvista. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8804-2019-INIT/fi/pdf>

Euroopan unionin neuvosto. 2018. Neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

Euroopan neuvosto. 2018a. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b79f7

Euroopan neuvosto. 2018b. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on media pluralism and transparency of media ownership. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13

Euroopan neuvosto. 2019. Regulatory authorities for electronic media and media literacy. Comparative analysis of the best European practices. Strasbourg: Euroopan neuvosto.

European Audiovisual Observatory. 2016. Mapping of media literacy practices and actions in EU-28. Strasbourg: European Audiovisual Observatory.

Kotilainen, S. 2014. Research-based Policy to Promote Media and Information Literacies. Teoksessa: Ulla Carlson (toim.) *Medie- och informationskunnighet i Norden. En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. Göteborg: Nordicom, 159–163.

Kotilainen, S. & Kupiainen, R. 2014. *Media and Information Literacy Policies in Finland*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. *Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus*. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161492>

Martens, H. 2010. Evaluating media literacy education: Concepts, theories and future directions. *Journal of Media Literacy Education*, 2(1), 1–22.

Mertala, P. & Salomaa, S. 2016. Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Sanna Spišák. *Monimuotoinen mediakasvatus*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

OKM. 2012. *Kirjastot ja media 2012: Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

OKM. 2013a. *Hyvä medialukutaito: Suuntaviivat 2013–2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

OKM. 2013b. *Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Open society institute. 2018. *Common sense wanted. Resilience to ‘post-truth’ and its predictors in the new media literacy index 2018*. Sofia: Open society institute.

OPH. 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.

OPH. 2017a. *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa*. Helsinki: Opetushallitus.

OPH. 2017b. *Mediataiteet. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.

OPH. 2018. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.

Palsa, L., Pääjärvi, S., Tossavainen, T. & Pekkala, L. 2014. *Mediakasvatushankkeet 2009–2013 Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla rahoitetuista hankehakemuksista*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Palsa, L. & Salomaa, S. 2016. *Kohti parempaa medialukutaitoa. Selvitys kulttuuripoliittisten Hyvä medialukutaito 2013–2016 -suuntaviivojen mukaisesta mediakasvatustyöstä*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Palsa, L. & Ruokamo, H. 2015. Behind the concepts of multiliteracies and media literacy in the renewed Finnish core curriculum: A systematic literature review of peer-reviewed research. *Seminar.net – International journal of media, technology and lifelong learning* 11(2): 101–119.

Potter, J. 2013. Review of literature on media literacy. *Sociology Compass*, 7(6), 417–435.

Rasi, P., Vuojärvi, H. & Hyvönen P. 2016. Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Sanna Spišák. *Monimuotoinen mediakasvatus*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Ruokamo, H., Kotilainen, S. & Kupiainen, R. 2016. Mediakasvatusta nyt ja tulevaisuudessa. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Sanna Spišák. *Monimuotoinen mediakasvatus*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Tuominen, S., Holm, I., Jaakola, V. & Kiilakoski, T. 2016. Nuorisotyöntekijän mediakasvattajuus on läsnäoloa. Teoksessa: Leo Pekkala, Saara Salomaa & Sanna Sanna Spišák. *Monimuotoinen mediakasvatus*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Uusitalo, N. 2015. *Hallinnan tekemiset: Mediakasvatuspolitiikan diskursiivinen tuottaminen*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Valtioneuvosto. 2018. Periaatepäätös mediapoliittisesta ohjelmasta.

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/6b4c477d-8ec9-415a-80ec-600be17076a9/e5d304aa-365d-4730-9ed6-9b4c193b7aed/PAATOS_20180705100834.pdf